ANDRZEJ HORNOWSKI

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

**Potencjał i perspektywa rozwoju gospodarstw
agroturystycznych w powiecie łosickim**

Wprowadzenie

Wypoczynek na wsi cieszy się coraz większym zainteresowaniem wśród mieszkańców naszego kraju. Z danych GUS wynika, że w I półroczu 2014 r. nastąpiło zwiększenie liczby sprzedanych noclegów w kwaterach agroturystycznych o 7,6% w porównaniu do I półrocza 2013 r.¹ Liczba noclegów w 2013 r. w kwaterach agroturystycznych przekroczyła 370,6 tys., co w porównaniu do 2011 roku oznaczało wzrost o 9%^{2,3}. Notowany wzrost może wskazywać na zwiększające się zainteresowanie wypoczynkiem, jakie oferują gospodarstwa agroturystyczne.

Agroturystyka jest jedną z działalności pozarolniczych na wsi, która może łączyć w sobie elementy turystyki wypoczynkowej, krajoznawczej i innych. W literaturze, definiowana jest jako forma wypoczynku odbywającego się na terenach gospodarstw wiejskich o charakterze rolniczym, w oparciu o ich bazę noclegową i aktywności rekreacyjne oferowana w ramach tych gospodarstw i jego otoczenia⁴. Bardzo podobnie agroturystykę definiuje S. Medlik, a mianowicie jest ona formą turystyki wiejskiej, związaną z gospodarstwem wiejskim. Może być zorganizowana w różny sposób, natomiast zawsze obejmuje zakwaterowanie jak i inne usługi turystyczne⁵.

¹ GUS, 2014, Baza noclegowa według stanu w dniu 31 lipca 2014 r. i jej wykorzystanie w I półroczu 2014 roku, Warszawa.

² GUS, 2013, Wykorzystanie turystycznych obiektów noclegowych w 2013 roku, Warszawa.

³ GUS, 2012, Wykorzystanie turystycznych obiektów noclegowych w 2012 roku, Warszawa.

⁴ M. Drzewiecki, 2002, *Podstawy agroturystyki*, Wydawnictwo OPO, Bydgoszcz, s. 41.

⁵ S. Medlik, 1995, *Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa*, PWN, Warszawa, s. 110.

Specyfiką agroturystyki jest to, iż rdzeniem produktu agroturystycznego, oprócz walorów środowiskowych, są gospodarstwa rolne i ich otoczenie⁶. Najczęściej działalność agroturystyczna podejmowana jest w małych i średnich gospodarstwach rolniczych, w których występuje nadmiar niewykorzystanych zasobów siły roboczej. W większości gospodarstw nie jest możliwe zwiększenie dochodów przez wzrost wydajności pracy w produkcji rolniczej, dlatego dodatkowych źródeł dochodów należy szukać poza tą działalnością. Rozwój agroturystyki we wsi może odgrywać bardzo ważną rolę ze względu na możliwość generowania dodatkowych dochodów przez mieszkańców wsi. Efekty z działalności agroturystycznej w głównej mierze zależą od wykorzystania bazy noclegowej, ceny oferowanych usług, pomysłowości gospodarzy w oferowaniu różnorodnych usług jak i wystroju pokoi mieszkalnych oraz całego obiektu agroturystycznego.

1. Cel i metodyka badań

Celem opracowania jest zbadanie i określenie potencjału gospodarstw agroturystycznych na terenie powiatu łosickiego w perspektywie dalszego ich rozwoju.

Badania przeprowadzone zostały w 20 gospodarstwach rolniczych położonych w powiecie łosickim województwa mazowieckiego. Gospodarstwa do badań zostały wybrane w sposób celowy. Podstawowym kryterium wyboru obiektów było prowadzenie działalności agroturystycznej na terenie powiatu łosickiego w 2013 roku.

Materiał źródłowy zebrano metodą wywiadu bezpośredniego, natomiast za narzędzie badawcze posłużył kwestionariusz wywiadu ankietowego. Dodatkowym źródłem informacji był Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Łosicach i Siedlcach.

2. Charakterystyka powiatu łosickiego

Powiat łosicki położony jest we wschodniej części województwa mazowieckiego. Znajduje się on na styku trzech województw: mazowieckiego, podlaskiego i lubelskiego. Geograficznie należy on do trzech makroregionów: Wysoczyzny Siedleckiej, Podlaskiego Przełomu Bugu oraz Równiny Łukowskiej. Północną granicę powiatu wyznacza dolina Bugu, która jest objęta ochroną w formie Parku Krajobrazowego ze względu na wszelkie bogactwo przyrodnicze⁷. Powiat łosicki tworzą gminy: Huszlew,

⁶ J. Przezbórska, 2007, *Agroturystyka i turystyka wiejska w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich Wielkopolski*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa.

⁷ J. Ostaszewski, 2001, *Park Krajobrazowy Przełom Bugu*, „Gazeta Łosicka”, nr 3, s. 23.

Sarnaki, Olszanka, Stara Kornica i Łosice. Główne rzeki powiatu to: Bug, Toczna (32 km) oraz Sarenka (12 km). Polodowcowa rzeźba terenu sprzyja rozwojowi rolnictwa, niestety większość gleb należy do V i VI klas bonitacyjnych.

W powiecie łosickim znajdują się 22 gospodarstwa prowadzące działalność agroturystyczną. Zlokalizowane są one w północnej oraz północno-wschodniej części powiatu łosickiego - wzdłuż rzeki Bug. Obszar ten, ze względu na niezwykle walory przyrodnicze włączony został do Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”⁸. Dodatkowo na terenie powiatu utworzono wiele miejsc chronionego krajobrazu. Jednym z nich jest rezerwat faunistyczny „Kózki” o łącznej powierzchni 86,12 ha⁹. Jego cechą charakterystyczną jest występowanie pojedynczych krzewów, kęp jałowca pospolitego i berberysu. Występuje w nim wiele gatunków roślin oraz 92 gatunki ptaków. Jedna roślina jest objęta całkowitą ochroną – gądział żółty.

W dolinie Bugu w gminie Sarnaki utworzono również krajobrazowy rezerwat „Trojan” zajmujący 280 ha. Występują tam przede wszystkim roślinne zbiorowiska wodne i szuwarowe w starorzeczach. Najczęstszymi gatunkami występującymi w tym rezerwacie są lilia wodna, strzałka wodna i jeżogłówka pojedyncza¹⁰. Kolejnym obszarem objętym ochroną na terenie powiatu łosickiego jest rezerwat „Zabuże” zlokalizowany na terenie Nadleśnictwa Sarnaki, obejmujący 34 ha. W drzewostanie dominują sosny zwyczajne, dęby szypułkowe. Najbardziej okazałe mają ponad 140 lat i są ustanowione pomnikami przyrody.

Piękny krajobraz oraz niezniszczona przyroda przez człowieka to tylko namiastka tego, co może zaoferować powiat łosicki swoim turystom. Dawne czasy pozostawiły tu po sobie pozostałości w postaci zabytkowych kościołów, przydrożnych kapliczek, mogił i krzyży, dworów, które świadczą o bogatych doświadczeniach historycznych tego regionu. Niekwestionowaną atrakcją regionu są zabytki architektury, do których w szczególności zaliczamy kościoły. Na terenie powiatu znajduje się kilka „perełek architektury”: neogotycki kościół Św. Zygmunta w Łosicach, barokowy kościół w Górkach, wczesno barmowa świątynia z dzwonnica w Ruskowie oraz neogotycki kościół w Huszlewie.

Pod względem turystycznym bardzo wyraźnie w powiecie łosickim wyróżniają się Serpelice uważane za najbardziej popularną miejscowość wypoczyn-

⁸ G. Rączkowski, *Polska egzotyczna- przewodnik*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1996, s. 41–55.

⁹ A. Dombrowski, A. Wereszczyńska, *Dokumentacja faunistyczno-florystycznego rezerwatu Kózki*, Wydawnictwo Biała Podlaska 1991.

¹⁰ H. Kot, A. Dombrowski, E. Kot, B. Soczewka, *Informator przyrodniczy – województwo białkopodlaskie*, Zakład badań ekologicznych „EKOS” 1997, s. 62–140.

kową nad Bugiem. Możemy w niej podziwiać drewniany kościół i klasztor kaptuców oraz wiodącą przez las trasę krzyżową zwaną Kalwarią Podlaską, na której końcu znajduje się zabytkowa kapliczka.

Bardzo istotnym elementem krajobrazu powiatu są ukryte w zieleni parków dwory i pałace. Najokazalszym obiektem jest Oficyna Dworska nazywana przez miejscowych Kasztelanem. Warty uwagi jest również dwór w Mężninie, pałac w Ruskowie oraz dwór w Sarnakach z II połowy XIX w. Podczas zwiedzania terenów powiatu łosickiego turystom nie umkną uwadze przydrożne kapliczki, które miały na celu podróżnemu wskazywanie drogi oraz drewniane krzyże. Krajobraz tych terenów dopełniają dodatkowo stare chaty i wiatraki, które znikają z dzisiejszego krajobrazu wsi polskiej¹¹.

3. Wyniki badań

W powiecie łosickim działalność agroturystyczną w 2013 roku prowadziło 22 gospodarstwa, z czego badaniami objętych zostało 16. Wśród zbadanych gospodarstw aż 14 gospodarstw prowadzi swoją działalność agroturystyczną ponad 10 lat, natomiast pozostałe ponad 7 lat. W zapytaniu o powód rozpoczęcia działalności agroturystycznej w gospodarstwie 13 ankietowanych odpowiedziało, że chcieli uzyskać dodatkowe dochody, dwóch ankietowanych udzieliło odpowiedzi, że założenie takiego gospodarstwa było ich marzeniem, natomiast jeden badany, że była to tradycja rodzinna.

Prawie we wszystkich badanych miejscowościach (81%) odległość od rzeki nie przekracza 1,5 km. Dodatkowym atutem badanych gospodarstw jest bliska odległość od lasu nieprzekraczająca 500 metrów.

We wszystkich badanych gospodarstwach usługi wypoczynkowe świadczone są całorocznie. Baza noclegowa jest natomiast bardzo zróżnicowana. 10 gospodarstw posiada bazę noclegową zlokalizowaną wyłącznie w pokojach, 2 gospodarstwa wyłącznie w domkach, natomiast 4 gospodarstwa posiadają zarówno pokoje, jak i oddzielne domki. Większość badanych kwaterodawców posiada pokoje bez łazienki (łazienka na zewnątrz w budynku), natomiast w dwóch gospodarstwach występują pokoje wyłącznie z łazienkami a w dwóch z łazienkami i bez (rys.1).

¹¹ G.A. Ciepiela., K. Jankowski, J. Sosnowski, *Potencjał agroturystyczny powiatu Łosickiego*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2007.

Rysunek 1. Struktura badanych gospodarstw ze względu na warunki sanitarne

Źródło: badania własne.

Dane w tabeli 1 pokazują, że właściciele głównie przeznaczają do wynajęcia pokoje dwuosobowe, rzadziej 3-osobowe, a najmniej jest pokoi jednoosobowych. Najwięcej jest gospodarstw posiadających 3 pokoje do wynajęcia. W sumie we wszystkich ankietowanych gospodarstwach do dyspozycji odwiedzających jest 55 pokoi ze 128 miejscami noclegowymi.

Tabela 1

Liczba miejsc noclegowych przeznaczonych na wynajem w badanych gospodarstwach

Liczba pokoi	Ilość gospodarstw o danej liczbie pokoi	Łączna liczba pokoi, w tym:				Liczba miejsc
		1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	
2	2		2			2
3	7	1	9	8	3	55
4	5	2	11	5	2	47
5	2	1	5	3	1	24
Suma: 14	16	4	27	16	6	128

Źródło: opracowanie własne.

We wszystkich gospodarstwach w pokojach adresowanych dla turystów jest dostęp do internetu. W 9 gospodarstwach jest telewizor wewnątrz pokoju, natomiast w pozostałych jest albo w salonie, albo w sali telewizyjnej.

W atrakcjach oferowanych przez gospodarstwa agroturystyczne występuje duża różnorodność. We wszystkich badanych gospodarstwach istnieje możliwość grillowania, rozpalenia ogniska, podziwiania piękna okolicy, spacerów oraz jazdy na rowerach. W sześciu gospodarstwach (rys. 2) hodowane są konie i istnieje możliwość przejażdżek bryczką po okolicy latem oraz zimą organizacji kuligu. W dwóch badanych gospodarstwach istnieje możliwość skorzystania z sauny, natomiast w jednym gospodarstwie znajduje się galeria obrazów, skansen starych przedmiotów, żywy labirynt z wikliny oraz możliwość wzięcia udziału w warsztatach rękodzielniczych.

Rysunek 2. Atrakcje oferowane w badanych gospodarstwach

Źródło: opracowanie własne.

W badanych gospodarstwach pełne wyżywienie z opcją wyboru tylko określonych posiłków oferuje 13 gospodarstw, w jednym gospodarstwie oferowane są tylko śniadania i obiadokolacje, natomiast w 2 gospodarstwach nie ma możliwości zakupu wyżywienia na miejscu. Gospodarstwa, w których nie ma w ofercie wyżywienia wynajmują turystom domki wraz z całym segmentem kuchennym, w których można przyrządzić posiłki oraz jest możliwość, aby zjeść w karczmie oddalonej o niecałe 500 m. Ceny wyżywienia całodobowego wahają się od 50 do 80 zł. Ceny pokoi do wynajęcia są takie same zarówno dla dwu-, trzy- i czteroosobowych i zaczynają się od 25 do 40 zł za dobę. Ceny zależą od pory roku, w jakiej udamy się do danego gospodarstwa agroturystycznego, natomiast w 3 gospodarstwach ceny za pokój zależą również od długości pobytu. Za pobyt powyżej 3 dni możemy zapłacić nawet 20 zł za dobę.

Jak wynika z rysunku 3, we wszystkich gospodarstwach serwujących posiłki można skosztować lokalnych dań i przysmaków. Można w nich spróbować między innymi takich przysmaków jak: żeberka w miodzie, kociołek z ogniska, pieczone prosie, nalewki ratafia czy piwa jałowcowego.

Rysunek 3. Czy są serwowane dania lokalne gościom?

Źródło: badania własne.

Na pytanie czy w badanym gospodarstwie agroturystycznym można nabyć żywność, produkty oraz przedmioty pochodzące z tego gospodarstwa, tylko w jednym przypadku takiej możliwości nie było. W jednym gospodarstwie można nabyć indywidualne pamiątki pochodzące z tego gospodarstwa, jak i wykonać je samemu w trakcie warsztatów. We wszystkich gospodarstwach oferujących produkty z gospodarstwa można nabyć warzywa i owoce, a w 14 konfitury. Jajka można nabyć w 11 gospodarstwach, natomiast nie wszystkie z nich posiadają własne kury. Mają umowy sąsiedzkie i w razie potrzeby wiejskie jajka są w stanie dostarczyć dla swoich klientów. Podobna sytuacja jest z mlekiem i produktami pochodzenia mlecznego. Z 8 gospodarstw oferujących produkty pochodzenia mlecznego jedynie 2 gospodarzy utrzymuje własne krowy (rys. 4).

Rysunek 4. Produkty pochodzące z gospodarstwa

Źródło: opracowanie własne.

W każdym zbadanym gospodarstwie jest możliwość porozumienia się w języku obym. W większości gospodarstw porozumiemy się w dwóch językach obcych. W największej liczbie gospodarstw, bo aż 13 z 16 zbadanych, z gospodarzami porozumiemy się w języku rosyjskim, w 9 gospodarstwach w języku angielskim, natomiast tylko w 4 w języku niemieckim. Wszystkie zbadane gospodarstwa odwiedzają goście z zagranicy (rys. 5).

Rysunek 5. Umiejętność komunikacji w języku obcym

Źródło: opracowanie własne.

Wśród 16 badanych gospodarstw jedynie dwa gospodarstwa skorzystały z programów unijnych w latach 2004–2013 na rozwój działalności agroturystycznej. W ramach pomocy unijnej w jednym z nich utworzono kafejkę internetową wraz z salą telewizyjną, a w drugim gospodarstwie za środki unijne wyposażono wnętrze pokoi gościnnych oraz zakupiono stół do bilarda i ping ponga. Pozostałe gospodarstwa nie składały wniosków o dofinansowanie. Głównym powodem bierności badanych gospodarstw w pozyskiwaniu środków był brak dostępu do odpowiedniej informacji. Brakuje odpowiedniego doradztwa rolniczego, które mogłoby ukierunkować rolnika z jakich programów mógłby ewentualnie skorzystać. Brakuje również doradztwa personalnego, zajmującego się indywidualnym przypadkiem oraz pomocy przy wypełnianiu i sporządzaniu wniosku. Pomimo funkcjonowania regionalnych oddziałów Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz Powiatowych Ośrodków Doradztwa Rolniczego rolnicy narzekają na brak konkretnej pomocy z ich strony. Wskazują na brak możliwości przyjscia i porozmawiania o ewentualnych kierunkach rozwoju ich gospodarstw i możliwości korzystania z ewentualnych programów unijnych.

Część gospodarstw nie korzystała ze wsparcia finansowego z programów UE ze względu na brak takiej potrzeby (rys. 6).

Rysunek 6. Korzystanie z programów unijnych na rozwój działalności agroturystycznej
Źródło: opracowanie własne.

W przyszłości 10 gospodarstw myśli o rozszerzeniu swojej oferty agroturystycznej i rozwijanie jej. Jeden rolnik zamierza aktualną ofertę rozszerzyć o gospodarstwo edukacyjne, natomiast inny myśli o dostawieniu hali pod imprezy okolicznościowe i miejsce spotkań turystów. 4 gospodarzy chce utrzymać obecny stan oferty agroturystycznej, natomiast 2 w przyszłości myśli o zakończeniu tej działalności ze względów wiekowych i braku następców.

Podsumowanie

Turystyka na terenie powiatu łosickiego ma bardzo bogatą tradycję. Znajdują się tu ciekawe pod względem przyrodniczym tereny nadbużańskie. Jest również dużo zabytków architektury: kościoły, kapliczki czy dworki szlacheckie i chaty chłopskie. W powiecie w 2013 roku funkcjonowało 22 gospodarstwa agroturystyczne. Zdecydowana większość z nich funkcjonuje od ponad 10 lat. Trzeba zwrócić uwagę na wysoką jakość oferowanych usług żywieniowych i noclegowych. W gospodarstwach istnieje możliwość spożywania regionalnych potraw i możliwość zakupu żywności w różnej postaci pochodzącej z gospodarstwa. Wśród proponowanych atrakcji dominują przejażdżki bryczką oraz jazda konno. Znaczna większość badanych gospodarstw (88%) nie korzystała ze środków unijnych w celu rozwoju działalności agroturystycznej. Jako główny powód wskazywano brak informacji na ten temat i doradztwa na odpowiednim poziomie.

Analizując piękno przyrody, rolniczy charakter powiatu łosickiego, niezniszczony krajobraz przez człowieka oraz zabytki można uznać, że jest to re-

gion predysponowany do rozwoju agroturystyki. Dlatego też w powiecie tym powinno powstawać więcej gospodarstw oferujących usługi turystyczne.

Bibliografia

- Ciepiela G.A., Jankowski K., Sosnowski J., *Potencjał agroturystyczny powiatu Łosickiego*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2007.
- Dombrowski A., Weresczyńska A., *Dokumentacja faunistyczno-florystycznego rezerwatu Kózki*, Wydawnictwo Biała Podlaska 1991.
- Drzewiecki M., *Podstawy agroturystyki*, Wydawnictwo OPO, Bydgoszcz 2002, s. 41.
- GUS, Baza noclegowa według stanu w dniu 31 lipca 2014 r. i jej wykorzystanie w I półroczu 2014 roku, Warszawa 2014.
- GUS, Wykorzystanie turystycznych obiektów noclegowych w 2013 roku, Warszawa 2013.
- GUS, Wykorzystanie turystycznych obiektów noclegowych w 2012 roku, Warszawa 2012.
- Kot H., Dombrowski A., Kot E., Soczewka B., *Informator przyrodniczy – województwo białkopodlaskie*, Zakład badań ekologicznych „EKOS”, 1997, s. 62–140.
- Medlik S., *Leksykon podróży, turystyki i hotelarstwa*, PWN, Warszawa 1995, s. 110.
- Musiał J., *Analiza uwarunkowań rozwoju agroturystyki subregionu limanowskiego*, Repozytorium WSB – NLU, Instytut PiZ 2007.
- Ostarzewski J., *Park Krajobrazowy Przełom Bugu*, Gazeta Łosicka, nr 3, 2001, s. 23.
- Przezbórska L., *Agroturystyka i turystyka wiejska w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich Wielkopolski*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2007.
- Rączkowski G., *Polska egzotyczna – przewodnik*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 1996, s. 41–55.

The potential and prospect of the development of farm tourism in Łosice county

Summary

Łosice district is located in the eastern part of Mazowieckie province. On its area is located several nature reserves and sites of natural value, it is a refuge for many rare species of plants and animals.

The study involved 16 agritourist farms located in the district of Łosice. They were selected in a targeted manner, and the selection criterion was running a farm tourism in the county. The source material was collected by direct interview, and was used as a tool for a questionnaire survey. An additional source of information was the ODR Łosice and Siedlce.

All the tested farms operated throughout the year. Owners usually offer full-board, with the option to buy the individual meals. In most farms can buy products from our own production. Each farm is an opportunity to talk with at least one foreign language. Only two units were benefited from EU funds for the development of agritourist activity.

Translated by: Andrzej Hornowski